

İSLAM'DA İNANÇ İBADET VE GÜNLÜK YAŞAYIŞ ANSİKLOPEDİSİ

İlmî Müşavir ve Redaktör
Prof. Dr. İbrahim Kâfi DÖNMEZ

DÖRDÜNCÜ CİLT

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Demirbaş No: 47726-4

Tasnif No: 030.297
İSL.İ

İstanbul-1997

Ü

ÜÇ AYLAR

"Üç Aylar" denilince ülkemizde, kamerî aylardan olan Recep, Şaban ve Ramazan ayları kastedilir. Bu aylara diğerlerine göre daha çok kutsiyet verilir ve pek çok müslüman tarafından bu aylarda daha çok oruç tutulur. Hatta bir kısım müslümanlarca da Recep ve Şaban ayları "keffaret" ya da "sevabiye" olarak bütünüyle oruçlu geçirilir ve buna ramazan da eklenince peşpeşe tam üç ay oruç tutulmuş olur ki, buna "Üç ayları tutmak" tabir edilir.

Bu aylardan ramazan'ın kutsi değeri Kur'an ve Sünnet'tenaçıkça anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim bu ayı övmüş (Bakara 2/185); onda bulunan ve bin aydan hayırlı olan "Kadr Gecesi" için özel bir süre indirilmiştir. Hadis-i şeriflerde "Ramazan orucunu sadece Allah için tutanın geçmiş günahları bağışlanır" (Nesâî, Sıyâm, 39; Tirmizî, Savm, 1), "Özürsüz olarak tutulmayan bir günlük ramazan orucunun kaçırılan sevabı, bütün zamanı oruçlu geçirmekle dahitelafi edilemez" (Tirmizî, Savm, 27) buyurulmuştur. Bütün insanlığı hidayete erdirmek üzere gelen Kur'an'ın onda inmesi ve ramazanın Kur'an ayı olarak bilinmesi, onun değeri için başka sözler söylemeye gerek bırakmaz. Diğerlerine gelince:

Kur'an-ı Kerim'de "Şüphesiz ayların sayısı Allah katında, Allah'ın kitabında gökleri ve yeri yarattığı günden beri onkidir. Bunlardan dördü haram aylardır (Tevbe 9/36) buyurulmuş ve hadislerle de bu dört haram ayın üçünün peşpeşe gelen, Zil-

kade, Zilhicce ve Muharrem, birinin de Cumada (Cemaiyelahir) ile şaban arasındaki recep ayı olduğu açıklanmıştır (Buhari, Meğazi, 77; Müslim, Kasame, 29). "Haram aylar" (el-eşhur-ul-haram) tabirindeki "haram" kelimesi saygı ve ta'zime layık olma anlamını ifade etmektedir ki, bu dört aya hürmeten özellikle savaş ve vuruşmaktan kaçınılması öteden beri bilinen dini bir hüküm olup Hz. İbrahim zamanından beri Araplar bu kurala riayet edegelmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de "Haram ayda savaşmak büyük günahtır" (Bakara 2/217) buyurularak bu yasaklık hükmü vurgulanmıştır (ayrıca bk. HARAM AYLAR). Bu özelliğine binaen recep ayında nafile oruç tutma ve başkaca nafile ibadetlerde bulunmanın faziletli olduğuna hükmedilmiştir. Fakat Hz. Peygamber'in bu ayı tamamıyla rouçlu geçirdiği bilinmemektedir. Yine, bazı kitaplarda ve halk arasında çok yaygın hale gelmiş bulunan ve recep ayının faziletinden sözeden, ya da bu aydaki amellere özel değer atfeden birçok hadisin mevzu (uydurma) olduğu tesbit edilmiş, büyük bir kısmı da hadis bilginlerince "zayıf" olarak nitelendirilmiştir.

Şaban ayı kamerî ayların sekizincisi olup, Rasûlullah'ın ramazan dışında en çok bu ayda oruç tuttuğu bilinmektedir. Hz. Peygamber'in şaban ve ramazan dışında peşpeşe iki ay oruç tutmadığını (Tirmizî, Savm, 37), şaban ve ramazan dışında hiçbir ayın tamamını oruçlu geçirmedeğini (Ebu Davud, Savm, 11) bildiren hadisler bulunmakla beraber, Tirmizî bu rivayetlerin çokluk ifade etmeye yönelik olduğunu belirtir. Yine Buhari ve Müslim'deki bir hadisten Rasûlullah'ın ramazan dışında hiçbir ayın tamamını oruçlu geçirmedeğini anlaşılmaktadır (bk. İbnu'l-Esir, Cami'ul-usul, VI, 316). Fakat bu konudaki hadisler onun ramazan dışında

Şâmil İslâm Ansiklopedisi

6. Cilt

ŞÂMİL YAYINEVİ

İSTANBUL 1994

ÜÇ AYLAR

263

yükselmeye oranında belli dönem sonlarında ücret ve maaşları arttırmak gerekir. Bu tam olarak yapılabildiği takdirde emeği ile geçinen kesimin hak arama, sendikalaşma ve işverene karşı katı ve sert tutum içine girme temayülleri ve işçi istirmaları sona ermiş olur. Ancak böyle bir adalet düzeni kuruluncaya kadar zayıf durumlarda olan emek işçilerinin güçlü durumdaki işveren kesimine ezdirilmemesi için devlet denge unsuru olmalıdır.

İbadet ve Taat Karşılığında Ücret Almak

İbadet sözlükte “kullukta bulunmak” demektir. Terim olarak, yapılmasında sevap olan ve iyi niyetli yapılan bir amel olup, Allah Teâlâ’ya ta’zîm için yapılır. Namaz kılmak, oruç tutmak gibi. Genel anlamda, Cenab-ı Hakkın hoşnut ve razı olduğu bütün ameller ibâdet sayılır. Yol, köprü ve çeşme yaptırmak gibi. İbâdet ve taat kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılır. Ancak tâat daha geniş anlamdadır. Sözlükte itâat, boyun eğmek ve dini emirlere uymak, takva ve zühd gibi anlamlara gelir. İtaat masdarından alınmış, hemzesiz olarak kullanılan bir isim masdardır. İbâdetler ve muâmeleler konusunda Allah’ın emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmak bir tâat olduğu gibi, yöneticilerin, ana, baba ve koca gibi kimselerin Allah’a isyan niteliğinde olmayan emirlerine uymak da taat sayılır. Bu arada Kur’ân-ı Kerîm okuma ve okutma, tefsir, hadis, fıkıh ilimlerini öğretme, imamlık, müezzinlik, müftülük ve vâizlik gibi meslekleri ifa etme de birer taattir.

İşte bu taatlerden namaz, oruç, hac, Kur’ân-ı Kerîm okuma gibi bazıları her Müslümanın bizzat yapması gereken amellerdendir. Bunları başka birisine ücret karşılığı yaptırmak caiz olmaz. Ancak, imamlık, müezzinlik, vaizlik ve Kur’ân öğreticiliği gibi bazı mesleklerin taat sayılmakla birlikte ücret karşılığı ifa edilip edilemeyeceği görüş ayrılıklarına sebep olmuştur.

Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel’e göre İmamlık, müezzinlik, hac, Kur’ân talimi ve cihad gibi prensip olarak müslümanın bizzat yapması maklub olan her taatın ücret karşılığında başkasına yaptırılması caiz değildir.

Bu görüş Atâ ve Dahhâk b. Kays’tan nakledilmiştir.

Bu konuda dayandıkları deliller şunlardır:

Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuş-

tur: “Kur’ân’ı okuyunuz, fakat onunla yemeyiniz” (Ahmed b. Hanbel, III, 428).

Nebî (s.a.s)’in Amr b. Ebî’l-Âs’a vasiyet edip, yerine getirilmesi istediği şeylerin sonuncusu şu olmuştur: “Eğer sen müezzin edinilirsen, müezzinlikten dolayı bir ücret alma” (Tirmizî, Salât, 41; Nesâî, Ezân, 32; İbn Mâce, Ezan, 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 217).

Übey b. Ka’b (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre, kendisi bir adamı okutmuş o da kendisine buna karşılık bir yay vermiştir. Übey bunun hükmünü Allah Rasûlünden sorunca o şöyle cevap vermiştir: “Allah’ın sana kıyamet gününde ateşten bir yay ve halka vermesini arzu eder misin?” Übey’in “Hayır” demesi üzerine “Öyleyse onu geri ver” buyurmuştur (Ebû Dâvud, İcâre, 1; İbn Mâce, Ticârât, 8; Bedâiyu’s-Sanayi’, IV, 191).

Ancak, Hz. Peygamber ve İslâm’ın ilk yıllarında tâat kabilinden olan işler gönüllü olarak yapılır, bunu yapanların maişet için başka gelirleri bulunur, ya da kendilerine ihsan ve ikramda bulunulurdu. Zaman geçtikçe bu hizmetlerde bir gevşeklik ve tembellik görülmeye başlandı. Artık ücret karşılığı olmaksızın yapanlar azaldı. Bunun üzerine 12. M. Asırdan itibaren (Müteahhürün devri) bazı Hanefî fakihleri Kur’ân-ı Kerîm’in eğitim ve öğretiminin para karşılığı yapılabileceğine fetva verdiler. Daha sonra buna imamlık, müezzinlik, vaizlik ve müftülük gibi hizmetler de eklendi. Delil, zarurete dayalı “istihsan prensibi” dir. Zaruret de “Kur’ân’ın zâyî olma korkusudur.” Çünkü insanların bu hizmetlere ihtiyacı vardır. Dini işlerde ihmal ortaya çıkmış ve insanlar Allah rızası için, ücretsiz bu hizmetleri yapmada tembellik gösterir olmuştur (İbn Âbidin, Reddül-Muhtâr, V, 34; el-Mevsûlî, el-İhtiyâr, II, 60).

Yukarıdaki fetvanın yalnız Kur’ân eğitimi ve öğretimiyle sınırlı olduğu, para karşılığı Kur’ân okumayı ve hatim okumayı kapsamadığı çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir (İbn Âbidin, a.g.e., V, 35). Şeyhu’l-İslâm Takıyyüddîn şöyle demiştir: “Kur’ân okuma ve onun ölüye bağışlanması için icare (iş akdi) sahih değildir. Çünkü bu konuda hiçbir müctehidden izin nakledilmedi. Âlimler şunu söyledi: Okuyucu mal için okuyunca, kendisi için sevap hâsıl olmaz. Böyle olunca o, hangi şeyi ölüye bağışlayacak? An-

cak ölüye salih amel ulaşır. Âlimler arasında görüş ayrılığı, sadece Kur’ân eğitim ve öğretiminin para karşılığı yapılabileceği hususunda” (İbn Âbidin, a.g.e., V, 35).

Bu duruma göre, bir kimse faziletli olduğuna inandığı bir zâtın veya arkadaşının yahut bir hısımının kabirini ziyaret ederek Kur’ân-ı Kerîm’den bir şey okusa, bu güzel olur ve bağışlanan sevap ölüye ulaşır.

İmam Şâfiî ve İmam Mâlik’e göre Kur’ân okuma ve onu öğretme karşılığında ücret almak caizdir. Bu konuda Ahmed b. Hanbel’den de bir rivayet vardır. Ebû Kîlâbe, Ebû Sevr ve İbnü’l-Münzir de aynı görüştedir. Dayandıkları deliller şunlardır:

Hz. Peygamber yoksul bir sahabi-yi, Kur’ân-ı Kerîm’den bildiğini eşine öğretmesi karşılığında evlendirmiştir (Buhârî, Müslim). Burada Allah elçisi Kur’ân öğretmeyi mehir yerine ikame etmiştir. Bu yüzden Kur’ân’a icârede ücret olmak caizdir. Hanefîler bu hadisi te’vil ederek mehirsiz evlendirmeyi Hz. Peygamber’e ait sayarlar (el-Askalanî, Bülûgu’l-Meram, Terc. A. Davudoğlu III, 251)

İbn Abbas (r.a.)’den rivayete göre, Ashâb-ı Kiramdan bir topluluk, Medine dışında bir yerleşim merkezine uğradı. Orada bir adamı yılan sokmuştu. Sahabilerden tedavi için yardım istediler. Bir sahabi Fâtiha süresini okuyarak hastayı iyileştirdi. Buna karşılık kendisine bir sürü koyun verdiler. Bunu öğrenen arkadaşları Allah’ın kitabı üzerine bir ücret aldığı söylenerek bunu çirkin buldular ve Medîne’ye geldiklerinde hükmünü Allah Rasûlünden sordular. Nebî (s.a.s) şöyle buyurdu: “Karşılığında ücret aldığınız şeylerin en haklı olanı Allah’ın kitabıdır” (Buhârî, İcâre, 16, Tıb, 34; İbn Mâce, Ticârât, 8).

Hanefîler bunu bir tedavi (rukye) olarak kabul ederler ve tedavinin Kur’ân-ı Kerîm okumakla olup olmasının sonucu değiştirmeyeceğini belirtirler (İbn Âbidin, a.g.e., V, 36).

Şâfiî ve Mâlikîlerin bu görüşü, imamlık, müezzinlik vâizlik ve müftülük gibi tâatlere de şâmidir.

Hamdi DÖNDÜREN

ÜÇ AYLAR

İslâm’ın mübarek saydığı hicrî-kamerî aylardan Recep, Şaban ve Ramazan ayları. Bu aylar ve diğer dokuz ayın süreleri, ayın hareketlerine göre belirlenmektedir. Kamerî ayların süresi, şemsî ayların süresine nazaran

Mübârek üç ayların içindeyiz. Bilindiği üzere Arap aylarından Receb, Şa'bân ve Ramazan aylarına **üç aylar** denilir. Yılın en değerli ayları kabul edilen bu aylar kutsaldır ve bunların içinde bazı geceler, kandil gecesı adıyla kutlanır. Bazı kimseler de Receb'den başlayarak Ramazan sonuna dek üç ay oruç tutarlar. Üç ayları tamamen oruçla geçirmek, sonradan bazı sâlih ve zâhid kişilerin bir uygulaması olarak ortaya çıkmış ve zamanla yaygınlaşmıştır. Ama temelde bu ibâdet, sünnet değil, bid'ât kategorisine girer.

Üç aylardan birincisinin kutsallığı, Harâm ayı oluşundan kaynaklanır. Harâm ayları: Zû'l-Ka'de, Zû'l-Hicce, Muharrem ve Receb aylarıdır. Bunların üçü birbirini izler. Yalnız Receb, beş ay sonra gelen ve tek kalan bir harâm ayıdır. Rivâyetlerden, Receb ayının, İslâm'dan önce, Araplar arasında da fazlaca ibâdet edilen kutsal bir ay olarak tanıdığı anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber'in, Receb ayında özellikle oruç tuttuğuna veya ondaki herhangi bir geceyi özel olarak ibâdetle geçirip kutladığına dair hiçbir kanıt yoktur. Yalnız Abdullah ibn Abbâs'ın: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.) öyle oruç tutardı ki biz 'Artık hiç orucu bozamaz, sürekli oruç tutar' derdik. Öyle de oruçsuz kalırdı ki biz 'Artık hiç oruç tutmaz' derdik." dediği aktarılır. Ama bu söz, Allah Elçisi'nin Receb ayındaki durumunu değil, her zamanki halini yansıtmaktadır.

Müçibe el-Bâhilî'nin babası veya amcası, Resûlullah (s.a.v.)'ı ziyâretinden bir yıl sonra tekrar onu görmeğe gelince, fazla zayıflamış olan Bâhilî'yi tanımayan Allah

Elçisi, ona kim olduğunu sormuş.

– Ey Allah'ın Elçisi, ben, bir yıl önce sana gelmiş olan Bâhilliyim, demiş. Allah Elçisi:

– Sen yakışıklı idin, sana ne oldu böyle? demiş. Adam:

– Ey Allah'ın Elçisi, senin yanından ayrıldığımdan beri, bir gün dışında hep oruç tutuyorum, demiş. Allah'ın Elçisi:

– Neden kendine işkence ettin? Sabır ayında (Ramazanda) ve her ay bir gün oruç tutsan, yeter, buyurmuş.

Adam, güçlü olduğunu, daha fazlasını yapabileceğini söyleyince Allah'ın Elçisi, her ay iki gün; adamın artırma isteği üzerine her ay üç gün oruç tutmasını söylemiş, Adam yine artırımını isteyince Allah'ın Elçisi:

Üç parmağıyla işaret edip üç kez: "– Harâm aylarından kâh oruç tut, kâh ye" diyerek, harâm aylarından her birinde üçer gün oruç tutmasını öğütlemiştir¹.

Harâm aylarında oruç tutmak mendubdur. Receb de harâm ayı olduğu için Recebde de zaman zaman oruç tutmak mendûb (güzel)dir. Hız. Peygamber'in: "Receb Allah'ın ayı, Şa'bân benim ayım, Ramazan da ümmetimin ayıdır" dediği rivâyeti varsa da bu rivâyet zayıftır. Hız. Peygamber'in, Recebde herhangi bir geceyi özellikle ibâdetle kutladığına dair hiçbir sağlam delil yoktur.

Şa'bân ayına gelince: Hız. Peygamber'in, en çok Şa'bân ayında oruç tuttuğu yolunda rivâyetler vardır. Hattâ, Şa'bân'ı tamamen oruç tutup Ramazanla birleştirdiği

1. Ebû Dâvûd, İbn Hanbel, Nesâî: et-Tâc: 2/91

yolunda da bir rivâyet mevcuttur². Hız. Âişe: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.), Ramazan dışında herhangi bir ayın tamamında oruç tutmamıştır. Ramazan dışında en çok oruç tuttuğu ay, Şa'bân ayıdır."³ demiştir.

İbn Mâce'nin çıkarımına göre Hız. Alî, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini aktarmıştır: "Şa'bân'ın on beşinci gecesı olunca geceyi ibâdetle, gündüzü de oruçla geçiriniz. Çünkü yüce Allah, o gece güneşin batmasıyla birlikte en yakın göğe iner: 'İstîğfar eden yok mu, bağışlayayım; rızık dileyen yok mu, rızık vereyim; dertli yok mu iyileştireyim? Tâ şafak atuncaya dek şöyle olan yok mu, böyle olan yok mu, der.'⁴

Hız. Âişe'den, Peygamber'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yüce Allah, Şa'bân'ın orta gecesinde en yakın göğe iner; Kelb kabilesi koşunlarının tüyelerinin sayısından daha çok kimseyi affeder" Senedi zayıf olan bu rivâyet, dinde kanıt olamaz⁵.

Kandil geceleri:

Bu aylarda bulunan bazı gecelerin, kandil gecesı olarak kutlanması gelenek haline gelmiştir. Ancak bu kandil kutlamalarının, Peygamber'in bir sünneti, uygulaması olmadığını ve Hız. Peygamber'in, üç ay ardı ardına oruç tutmadığını bilmek gerekir. Dinde Peygamber'in yapmadığı bir eyleme bid'ât denilir. Üç ay ardı ardına oruç tutmak veya kandil geceleri adıyla Receb ve Şa'bân ayının bazı gecelerini kutlamak sünnet olmadığına göre bid'attir.

Kadir gecesı dışında Hız. Pey-

2. Nesâî, Tirmizî: et-Terğîb: 2/240
3. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd: et-Terğîb: 2/240
4. et-Terğîb: 2/242-243
5. İbn Mâce, Tirmizî, Ahmed ibn Hanbel: et-Tâc: 2/93

gamber'in, herhangi bir geceyi, diğerlerinden farklı biçimde kutladığı hakkında herhangi bir rivâyet yoktur. Elbette geceleri ibâdetle geçirmek çok sevaptır. Hız. Peygamber, gecenin kâh üçte ikisini, kâh yarısını, kâh da üçte birini ibâdetle geçirirdi. Ama kandil gecelerinde değil, her gece böyle yapardı. Kadir gecesı dışındaki kandil geceleri, Hız. Peygamber'den hayli zaman sonra bazı zâhidlerin uygulamalarıyla gelenek haline gelmiştir:

Receb ayının ilk Cuma gecesine Reğâib gecesı, 27'nci gecesine Mi'râc gecesı, Şa'bân'ın 15'inci gecesı, Berât gecesı, Ramazan'ın 27'nci gecesı de Kadir gecesı olarak kutlanmaktadır. Bunlar içinde tek doğru kandil, Kadir gecesidir. Kur'ân'da onun, bin aydan hayırlı olduğu vurgulanmaktadır. Gerçi Kadir gecesinin, hangi gece olduğu kesin değilse de Hız. Peygamber'in, onu, Ramazan'ın son on günü içinde, özellikle tek geceler içinde aranmasını emrettiği rivâyet edilir. İbn Abbâs'a dayanan bir kanıtla ile İslâm âleminde Ramazan'ın 27. gecesı, Kadir gecesı olarak kutlanagelmiştir. Bunun dışındaki kandillere gelince:

Hız. Peygamber'in, Mescid-i Aksâ'ya götürülmesine İsrâ, göklere yükseltilmesine Mi'râc denilir. İsrâ, Kur'ân ile, Mi'râc ise hadis rivâyetleriyle sabittir. Fakat Mi'râc'ın vakti belli değildir. Buhârî'nin rivâyatına göre Mi'râc, Peygamber'in, henüz peygamberlik verilmeden önce gördüğü bir ru'yâ'dan ibarettir. Bu konuda başka rivâyetler varsa da omurgası, Buhârî rivâyetidir.

Mi'râcın, Hız. Peygamber'in, henüz kendisine peygamberlik veril-

MAKALELER VERİ TABANI

Bulunan 3 kaydın 1 - 3 arası görüntüsü

1 DETAY	Normal Bünyede Doğmasına Rağmen Doğumun İlk Üç Aylarına Kadar Bütün Çocukları Ölen Ailelerde Ölüm Sebeplerinin İncelenmesi ve Sonuçları / Ali Şükrü Şavlı . -- İstanbul, 1947. Hastane , 1. cilt, 6 . sayı, 270-280. sayfa
2 DETAY	Üç Ayların Fazileti ile Yılbaşı Hakkında / H. Tahsin Yaprak . -- İstanbul, 1960. İslam , 3. cilt, 28 . sayı, 120-121, 128. sayfa
3 DETAY	Üç Aylar / Hasan Irmak . -- Ankara, 1970. Hilal , 9. cilt, 107 . sayı, 6-8. sayfa

Not: Dergi adlarına tıklayarak, İSAM Kütüphanesinde olup olmadığına bakabilirsiniz.